

Prof. Drs. L. van Kampen

Critische opmerkingen van L. van Kampen naar aanleiding van het betoog van A. V. Schippers

Het gaat de inleider van dit gedeelte van het symposium om de vraag wat aan de publiciteit dient te worden prijsgegeven terzake van de dreiging van continuïteitsgevaaren.

De inleider, collega Schippers, onderscheidt daarbij drie fasen: fase I, fase II en fase III. Fase I is voor ons onderwerp niet van belang. Hoewel ook in fase I de onderneming moeilijkheden kan ondervinden (wie zou hieraan na de voordracht van collega Izeboud nog twijfelen), worden deze opgelost dan wel gecompenseerd door de goede aspecten. Per saldo is er winst en er is geen continuïteitsrisico in zicht. Maar dan komt stadium II. Hier beginnen de slechte punten de goede te overtreffen en er is per saldo achteruitgang. En tenslotte komt stadium III: het continuïteitsrisico is evident.

Het gaat vooral om stadium II. Zolang stadium I zich voordoet behoeven geen teleurstellende mededelingen te worden gedaan en wanneer stadium III is aangebroken komen de teleurstellende mededelingen wel vanzelf. Maar indien de onderneming zich in stadium II bevindt is het niet zo vanzelfsprekend wat naar buiten dient te worden medegedeeld.

Stadium II ligt tussen stadium I en stadium III in. Alleen al hieruit vloeit voort dat het gaat om een periode; een periode die korter dan wel langer kan duren. Om de gedachten te bepalen: het ziekteproces van een onderneming kan weleens tien jaar of nog langer duren. Doch vaak lijkt het of een debacle als een donderslag bij heldere hemel komt. Doch dit is slechts het geval voor diegenen die niet met het ziekteproces op de hoogte waren. Insiders, doch ook anderen, die in staat waren de tekenen aan de wand te onderkennen, hebben het debacle soms al lang van tevoren zien aankomen.

Bij de bespreking van de vraag wat in het tweede stadium naar buiten dient te worden gebracht refereert collega Schippers aan de opsomming van de eerste inleider. Hij onderscheidt hierbij tussen factoren welke wel, en factoren welke niet met steun vanuit de jaarrekening zouden kunnen worden waargenomen.

Ik wilde uit de factoren die met steun vanuit de jaarrekening kunnen worden waargenomen er één uitlichten, en wel omdat die, naar mijn mening althans, de meest wezenlijke factor is voor de verslaglegging in het kader

van de vraag naar het continuïteitsrisico. Ik bedoel het punt van de financiering.

Wanneer een onderneming te gronde gaat, is dit steeds het gevolg van de financiering, of liever van het gebrek aan financiële middelen. De onderneming kan niet langer aan haar betalingsverplichtingen voldoen als gevolg van dit gebrek.

En nu kan wel iets afhangen van de inschikkelijkheid van de bank of van de welwillendheid van de crediteuren voor de vraag op welk tijdstip nu precies de klap valt. Doch dit betreft randverschijnselen. De eigenlijke oorzaak ligt bij de financiën.

Welke ook de diepere oorzaken zijn van de achteruitgang van een onderneming, altijd is het de financiële positie die de onderneming uiteindelijk de das om doet. In de ontwikkeling van de financiële positie kan men de resultante vinden van alle goede en slechte invloeden die op de onderneming hebben ingewerkt, zowel van de interne als van de externe factoren. Deze factoren behoeven we niet direct te kennen: het eindresultaat, de financiële ontwikkeling is meestal voldoende voor de beoordeling van de onderneming met het oog op haar continuïteit.

Nu kom ik weer op de vraag van collega Schippers: wat kunnen we met behulp van de jaarrekening waarnemen? Behoort de financiële positie bij de mogelijkheden?

Naar mijn mening bevat de jaarrekening wat dit betreft inderdaad de benodigde gegevens. Men moet ze er evenwel weten uit te halen. Merkwaardig is dat men dit bijna nimmer ziet gebeuren. Doch hij die zich de moeite getroost om in opeenvolgende jaren de financiële positie uit de balansen op te stellen, kan eventueel vrijwel met zekerheid de moeilijkheden voor de onderneming zien opdoemen. Dit is nl. het geval indien de financiële positie in de loop der achtereenvolgende jaren slechter wordt.

Maar voor de leek, althans voor hem die niet de moeite neemt om de financiële positie van een onderneming te peilen, geeft de jaarrekening niet de benodigde gegevens. Het is zelfs zo dat datgene wat de jaarrekening wel verstrekt, gemakkelijk op een dwaalspoor kan leiden. Ik zou hiervan een paar voorbeelden willen geven.

Vele balansen verschaffen aan de lezer een schijnbare handreiking met de weergave van het zg. werkzame bedrijfsvermogen. Dit werkzame bedrijfsvermogen bestaat uit de roulerende activa minus de schulden op korte termijn. De berekening hiervan kan men in vele balansen vinden.

Dit gegeven houdt geen rekening met het feit dat er appels en peren bijeen worden geteld, omdat de functie van de inbegrepen voorraden een geheel andere is dan die van de mede inbegrepen geldmiddelen. Dit kan men als volgt duidelijk maken. Wanneer het de onderneming slecht gaat plegen de voorraden toe te nemen, waarmede tevens het werkzame vermogen toeneemt. Doch tegelijk kan de financiële positie achteruitgaan mede als gevolg van de toegenomen voorraden. De onderneming kan wellicht op haar ondergang afstevenen, terwijl tegelijk het werkzame bedrijfsvermogen toeneemt, hetgeen op velen een gunstige indruk maakt. Hieruit valt op te

maken dat de beweging van het werkzame bedrijfsvermogen op een verkeerd spoor kan leiden, wanneer men althans de financiële ontwikkeling wil waarnemen. Wanneer men dit wil doen dient men evenwel de voorraden uit te schakelen.

Een ander voorbeeld. De meeste ondernemingen berekenen hun winst nog steeds volgens het zg. systeem van de historische kostprijs. Dit systeem brengt met zich dat prijswijzigingen, met name de prijsstijgingen, tot de winst worden gerekend.

Maar de aldus berekende winst heeft niet tot gevolg dat een gelijk bedrag aan geldmiddelen aan de onderneming toevloeit. Wanneer men bij het huidige lage winstniveau de prijsstijgingen uit de winstberekening zou uitschakelen, zou die bedoelde gelijkheid tussen winst en toeneming van de geldmiddelen, wel bestaan, doch dan zouden de berekende winsten wellicht in verliezen verkeren.

Men toont dus winst, doch financieel is er achteruitgang. En wanneer men uit de berekende 'schijnwinst' dan ook nog dividend gaat uitkeren, wordt de leek al helemaal op een verkeerd spoor gezet.

Een derde voorbeeld. De ondernemingen tonen in hun winstresultaat in het algemeen de zg. bedrijfswinst. Maar de uitgaven voor reorganisatie en afvloeiing van personeel worden meestal ten laste van de reserves geboekt. Daardoor kan het gemakkelijk voorkomen dat ondanks de getoonde winst de onderneming financieel toch achteruitgaat. Ook hier krijgt men van de financiële ontwikkeling een gunstiger voorstelling dan met de werkelijkheid overeenkomt.

Het ware wenselijk dat de ondernemingen tot verbetering van hun verslaglegging overgaan en daarbij expliciet aandacht schenken aan de financiële positie en de ontwikkeling daarin. Wanneer die ontwikkeling in de verkeerde richting gaat zouden ze uitdrukkelijk dienen mede te delen hoe men de financiële achteruitgang denkt te stoppen of te keren.

Van dergelijke door de ondernemingsleiding gedane mededelingen zou een cybernetische werking kunnen uitgaan, in die zin dat de onderneming er baat bij zou hebben. De ondernemingsleiding wordt doordat zij erover heeft te rapporteren, gedwongen extra aandacht aan de financiën te schenken, en deze groeiende bewustheid zal een drang doen ontstaan om er iets aan te doen. Daardoor kan een neergaande beweging weer in een opgaande omslaan en wel als gevolg van de inspanningen welke de ondernemingsleiding hopelijk zal ontwikkelen.

Trouwens ik meen dat de diepere zin van elke aan ondernemingen opgelegde informatieplicht gebaseerd is, of althans dient te zijn, op het cybernetisch effect ervan.

Maar zolang de ondernemingen, hetzij vrijwillig, hetzij wettelijk ertoe gedwongen, nog niet publiekelijk aandacht aan het onderwerp schenken, ware het ten behoeve van de voorlichting van het publiek al heel wat indien de pers zich op het onderwerp zou richten.

Ik wilde nog een paar opmerkingen maken over de door inleider ten tonele gevoerde 'self-fulfilling prophecy'. Dit begrip geldt voor velen, waaronder ook vele accountants, als een soort axioma. Doch de goede luisteraar zal hebben opgemerkt dat het idee van de self-fulfilling prophecy met het idee van de cybernetische werking in strijd is. Wanneer men van het idee uitgaat dat de waarheid voor de onderneming een gunstige werking heeft, kan men niet tegelijk stellen dat de waarheid de ondergang bevordert.

Ik geef de voorkeur aan het idee van de cybernetische werking van een publikatie. Trouwens ik meen dat het begrip self-fulfilling prophecy uit het woordenboek van de accountant dient te verdwijnen omdat er het risico aankleeft dat het de onafhankelijkheid van de accountant ongunstig beïnvloedt.

Ik zou willen eindigen met een uitlating van de inleider, waar ik het zoals U zult begrijpen, geheel mee eens ben:

'een grotere openheid is niet schadelijk voor de onderneming.'